

Dativus ethicus lietuvių kalboje

Pranešimo objektas: laisvųjų naudininkų potipis, kuriam žymėti lingvistinėje literatūroje taikomas perimtas iš klasikinių kalbų gramatikų *dativus ethicus* terminas. Paprastai taip apibūdinamos 1-ojo ir 2-ojo asmens įvardžių naudininko formos, kurių pagrindinė funkcija – perteikti šių naudininkų referentų (šnekos akto dalyvių) suinteresuotumą tuo, kas pasakoma sakinyje, nepaisant to, kad teiginio turinys jų tiesiogiai neliečia. Tokie naudininkiniai įvardžiai, kaip visi laisvieji naudininkai, nėra pagrindinę sakinio predikaciją reiškiančio veiksmažodžio komplementai, užtat aiškus jų ryšys su diskurso lygmeniu. Pavyzdžiai iš lietuvių kalbos:

Nedaryk man daugiau tokių kvailysčių!

Kaip aš tau ją vadinsiu mama?

Skirtingų kalbų *dativus ethicus* tipo naudininkus analizavę skirtingoms teorijoms atstovaujantys kalbininkai pateikia platų interpretacijų spektrą: nuo tokių, pagal kurias *dativus ethicus* praradęs savo ryšį tiek su asmeniniais įvardžiais, tiek su naudininko reikšmėmis ir virtęs tam tikra modaline dalelyte, iki tokių, kuriose, priešingai, ypatingas *dativus ethicus* statusas sakinyje aiškinamas remiantis būtent naudininkais koduojama reikšmių struktūra. Semantiškai būna skiriami dar smulkesni *dativus ethicus* tipai (pvz. „grynasis“ *dativus ethicus* ir emocinis naudininkas).

Pranešimo tikslai: pateikti Kauno tekstyne rastų lietuviškų *dativus ethicus* pavyzdžių analizę; pakomentuoti naujesnioje mokslinėje literatūroje siūlomų *dativus ethicus* interpretacijų lietuvių kalbos duomenų analizei tinkamumą.